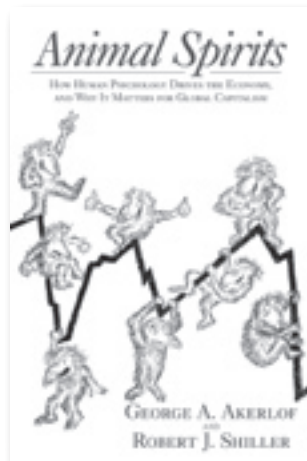

De huidige economische crisis is voor veel economen reden om terug te grijpen naar de verhandelingen van John Maynard Keynes. Hij mag dan zelf hebben opgemerkt dat we allen op lange termijn dood zijn, zijn theorie lijkt aan een nieuw leven te zijn begonnen. Dat blijkt ook uit het onderhoudende en toegankelijk geschreven boek van de Nobelprijswinnaar Akerlof en de topeconoom Shiller.

Het boek is grotendeels voor het uitbreken van de crisis geschreven, maar in hoofdstuk zeven pakken de auteurs de crisis mee in hun betoog. Dat betoog is dat economen de crisis, en wat eraan te doen, beter zouden begrijpen als ze meer aandacht zouden besteden aan verschillende vormen van *animal spirits*. Het was Keynes die deze term gebruikte om aan te geven dat menselijk gedrag niet altijd gebaseerd is op een kille berekening van verwachte kosten en baten, maar vaak gedreven wordt door irrationele, psychologische factoren.

Akerlof en Shiller beschrijven vijf dierlijke drijfveren: vertrouwen, eerlijkheid, immoreel gedrag, geldillusie en verhalen. In de notie van vertrouwen is nog het meeste terug te zien van de oorspronkelijke *animal spirits* in de verhandeling van Keynes: een niet door feiten onderbouwd vertrouwen dat nodig is om de economie gaande te houden. Geheel in de Keynesiaanse traditie spreken de auteurs van een vertrouwensmultiplicator; de mate van vertrouwen heeft effect op consumptie, investeringen en kredietverlening die vervolgens weer het vertrouwen beïnvloeden. Een economie kan hierdoor getroffen worden door een zichzelf versterkend effect dat groter is dan je zou verwachten als je alleen naar harde economische variabelen kijkt.

Daarnaast blijken mensen niet altijd te kiezen voor de hoogste particuliere opbrengsten, maar laten ze zich eveneens leiden door wat

George Akerlof en Robert Shiller, *Animal spirits – How human psychology drives the economy and why it matters for global capitalism*, Princeton, 2009.

in hun ogen eerlijk is. Volgens de auteurs geeft deze notie een verklaring voor structurele werkloosheid: het loon dat werkgevers kunnen bieden aan de minst productieve werknemers wordt niet als eerlijk gezien en zodoende worden deze mensen niet in dienst genomen. Een derde dierlijk instinct is dat mensen geneigd zijn naar immoreel gedrag. Dat zou vaak een belangrijke oorzaak van economische crises zijn: wanneer mensen ontdekken dat sommige producten minder waard blijken te zijn dan door de aanbieders is geclaimd, denk aan Enron-aandelen of rommelhypotheken, valt het vertrouwen weg. Akerlof en Shiller stellen dat het kapitalisme niet verkoopt wat mensen echt willen hebben, maar slechts verkoopt wat mensen denken te willen. Mensen lijden ook aan geldillusie. Het gevolg is dat zelfs bij een deflatoire omgeving een daling van lonen onmogelijk is en er geen spoedig herstel van het evenwicht op de arbeidsmarkt optreedt. Ten slotte wijzen Akerlof en Schiller op het belang van verhalen. Mensen interpreteren de wereld om zich heen vaak niet op basis van economische cijfers maar op basis van verhalen.

Wanneer mensen tijdens de internetluchtbel enkel gekeken hadden naar de winstgevendheid was de stijging van de aandelenmarkt waarschijnlijk een stuk beperkter geweest. Maar in plaats daarvan lieten zij zich inspireren door visionaire verhalen over de nieuwe economie en leden ze vaak grote verliezen.

Op meeslepende wijze betogen Akerlof en Schiller aan de hand van veel voorbeelden dat de *homo economicus* uit de economische standaardtheorie op zijn minst onvolledig is om een goede verklaring te geven voor diverse economische verschijnselen waaronder de huidige crisis. De auteurs maken echter niet inzichtelijk of de vijf genoemde dierlijke motieven de belangrijkste omissies betreffen. Hier hadden zij ruimer kunnen putten uit gedragseconomisch onderzoek van bijvoorbeeld Kahneman en Tversky. Bovendien wordt niet duidelijk hoe de gedragsveronderstelling van de standaardtheorie zou kunnen worden aangepast om haar verklaringskracht te vergroten. De belangrijkste aanbeveling uit het boek is dat de overheid, zoals Akerlof en Shiller het formuleren, als goede ouders een veilig thuis moet bieden om te voorkomen dat hun kinderen zich te zeer overgeven aan hun bijna dierlijke drijfveren. De auteurs maken deze stelling niet concreet, pleiten wel voor actief stimuleringsbeleid en betere regulering. Deze conclusie wordt te snel getrokken. Het menselijk falen versterkt het marktfalen, maar het is ook belangrijk te kijken naar de implicaties van een mogelijk overheidsfalen, want dat is ook mensenwerk. Deze punten van kritiek nemen niet weg dat het boek welkom is in deze tijd van zelfreflectie onder economen.

JAN DERK BRILMAN EN ERNST VAN KOESVELD

Beleidsmedewerker en plaatsvervangend directeur bij het Ministerie van Financiën

SINDS 1916